

Herakleitos in de Antieke Wijsbegeerte

Ionische Natuurfilosofen “Presocratici”

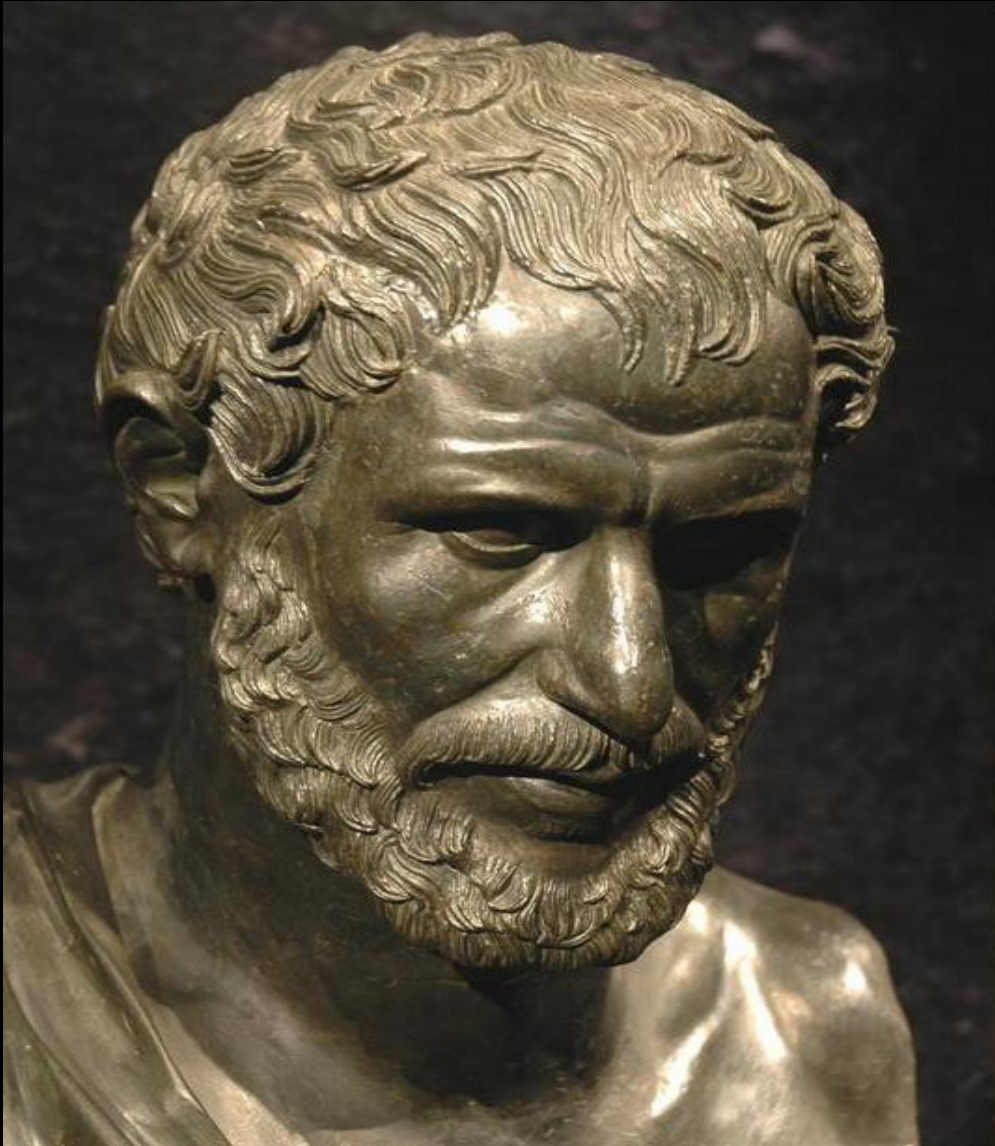
- Thales van Milete
- Anaximander Milete
- Anaximenes Milete
- Herakleitos v. Efeze

Natuurfilosofen “Physikoi”

- Natuur, “physis” < “phyo” = groeien
- Aristoteles, *Metafysica*: archè-denkers
- *Archè*: beginpunt en beginsel
- Dominerend element
- Thales water
- Anaximenes lucht
- Heraclitus vuur

Eerste filosofie +/- = wetenschap

- Cicero: Socrates was de eerste die de filosofie van de hemelen naar beneden gehaald, naar de markt-plaats (*agora*) gebracht heeft
- Socrates zou dus de eerste geweest zijn die over de mens (ethiek, politiek,...) heeft nagedacht en niet enkel over de wereld van de natuur
- Klopt niet: Sofisten en reeds Heraclitus

Heraclitus van Efeze

- Ca. 520-460
- Efeze, Ionië
- Conflicten
- Perzen, 499
- Milete verwoest
- Tyrannie
- Democratie
- Geldeconomie

Tempel van Artemis (Diana) Zeven wereldwonderen

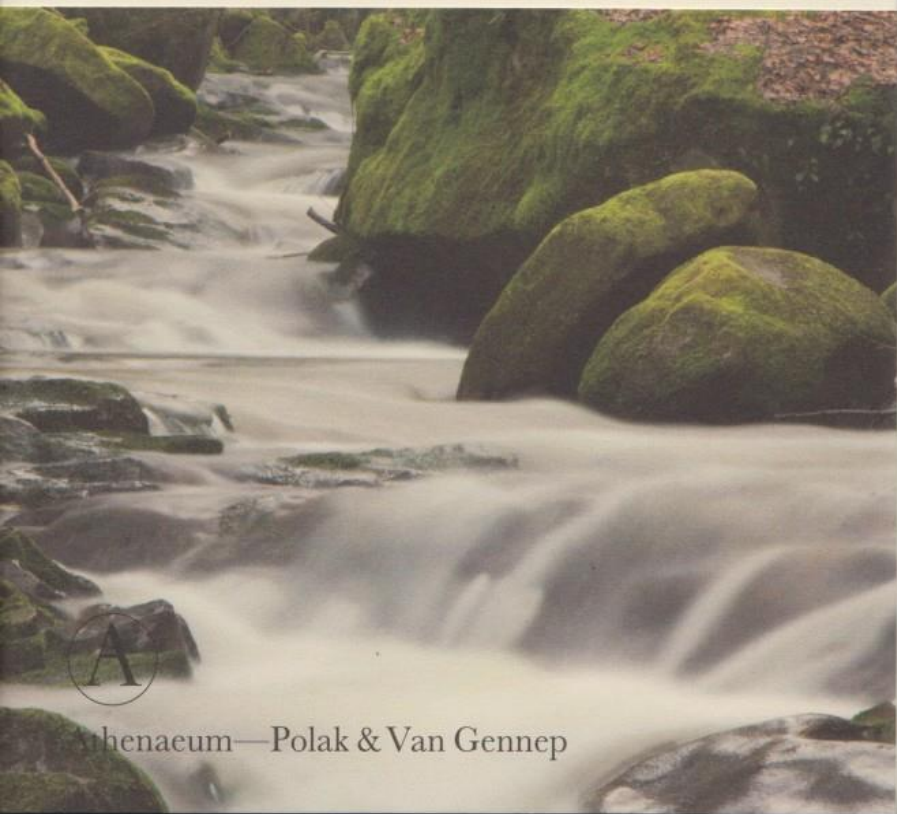

Herakleitos

Alles stroomt

Vertaald en toegelicht door Paul Claes

Athenaeum—Polak & Van Gennepe

ALDUS SPRAK HERACLITUS

HISTORISCHE UITGEVERIJ

Herman De Ley

Herakleitos “Werkvertaling”

- Centrum voor Islam in Europa CIE
- **DE IONIËRS**
- **Het Archaïsche Natuurdenken:**
- **van Thales tot Herakleitos**
- <http://www.cie.ugent.be/ioniers/index.htm>
- <http://www.cie.ugent.be/ioniers/vertaling.htm>

LG 46
D

DIE FRAGMENTE
DER
VORSOKRATIKER

GRIECHISCH UND DEUTSCH
VON
HERMANN DIELS

ZWEITE AUFLAGE
ZWEITER BAND
ZWEITE HÄLFTE

WORTINDEX

VERFASST
VON
WALTHER KRANZ

NICHT EINER NACHTRAG ZUM GANZEN WERK
VON HERMANN DIELS

165299
21/9/21

BERLIN
WEIDMANNSCHE BUCHHANDLUNG
1910

LOEB CLASSICAL LIBRARY

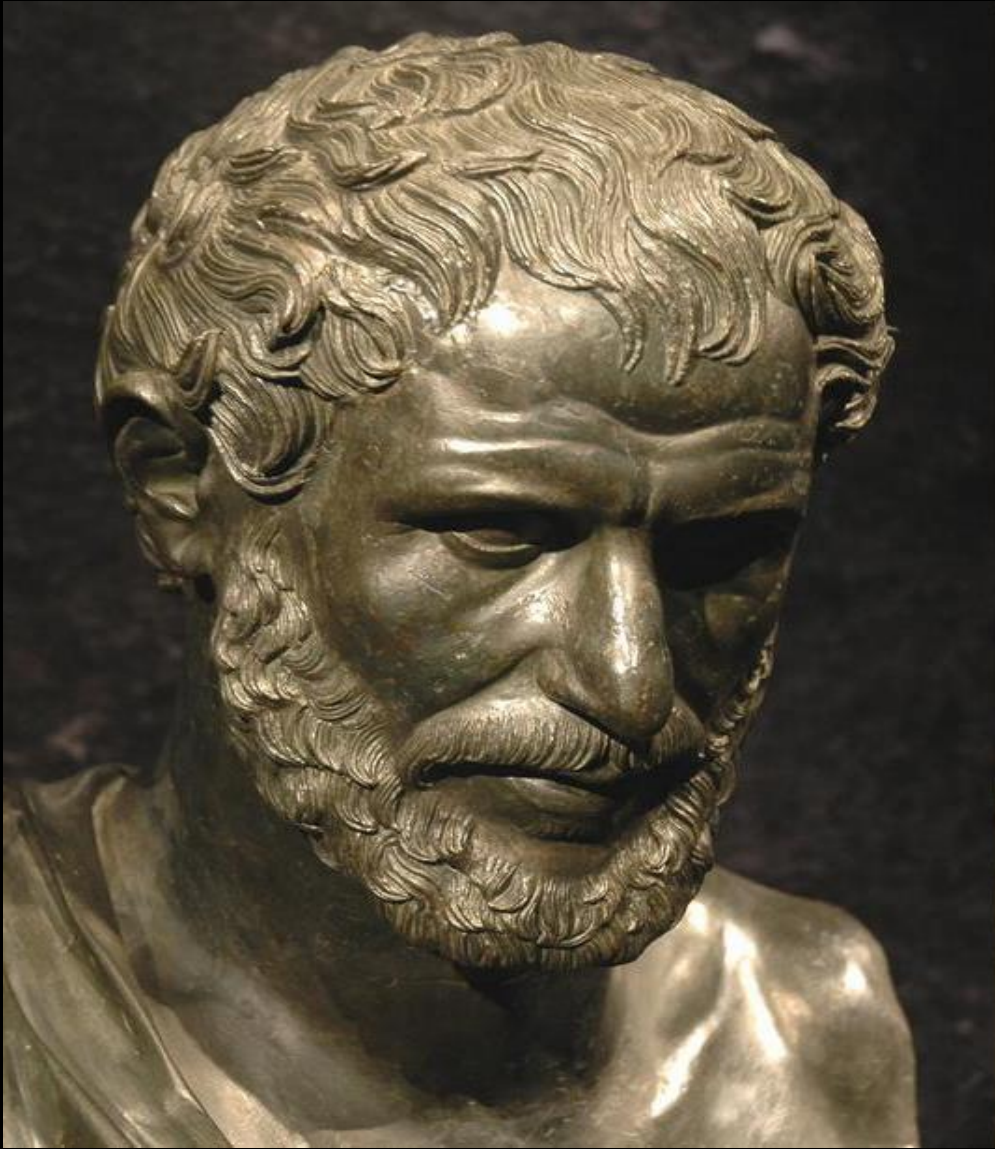
EARLY GREEK
PHILOSOPHY
WESTERN GREEK
THINKERS
PART 1

Edited and Translated by
ANDRÉ LAKS
GLENN W. MOST

Heraclitus Fragmenten

- Fragmenten: citaten bij derden
- Plato (427-347) > Simplicius (zesde e. OT)
- Debat : wat is citaat / parafrase ?
- Tussen de 120 en 135 citaten “erkend”
- Testimonia: doxografen, biografen
- Diogenes Laërtius (derde eeuw): roddels

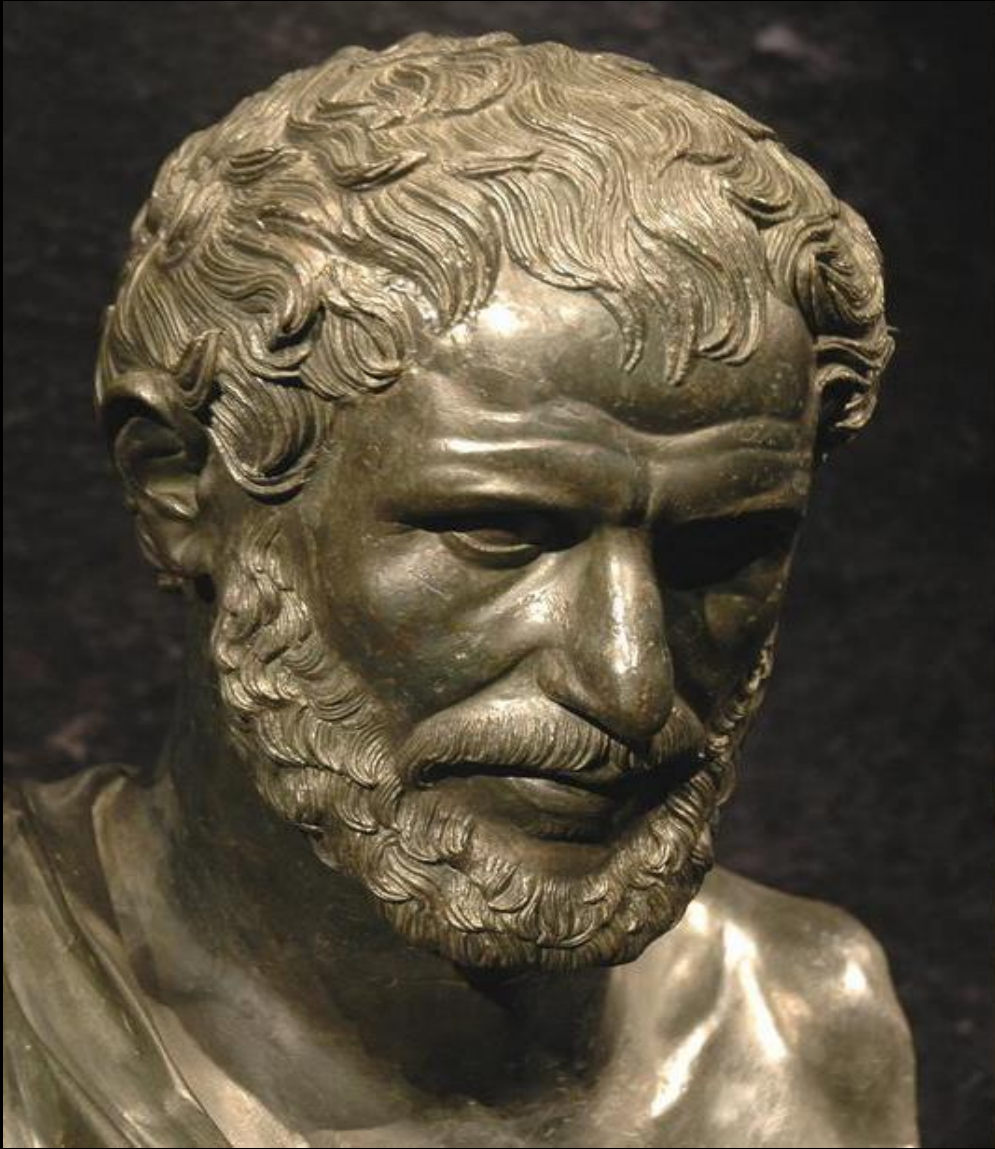
Heraclitus “de duistere”

- Aforismen
- Paradoxen
- Dialectiek
- Complexio
Oppositorum
- Metaforen
- Individualisme
- Non-conformist

DK Fragment 36

Vertaling Herman De Ley

- Voor zielen is het dood, water te worden, en voor water is het dood, aarde te worden; maar uit aarde wordt water geboren, uit water ziel.
- DK 99
- Als er geen zon was, zou het, wat de andere sterren betreft, nacht zijn.

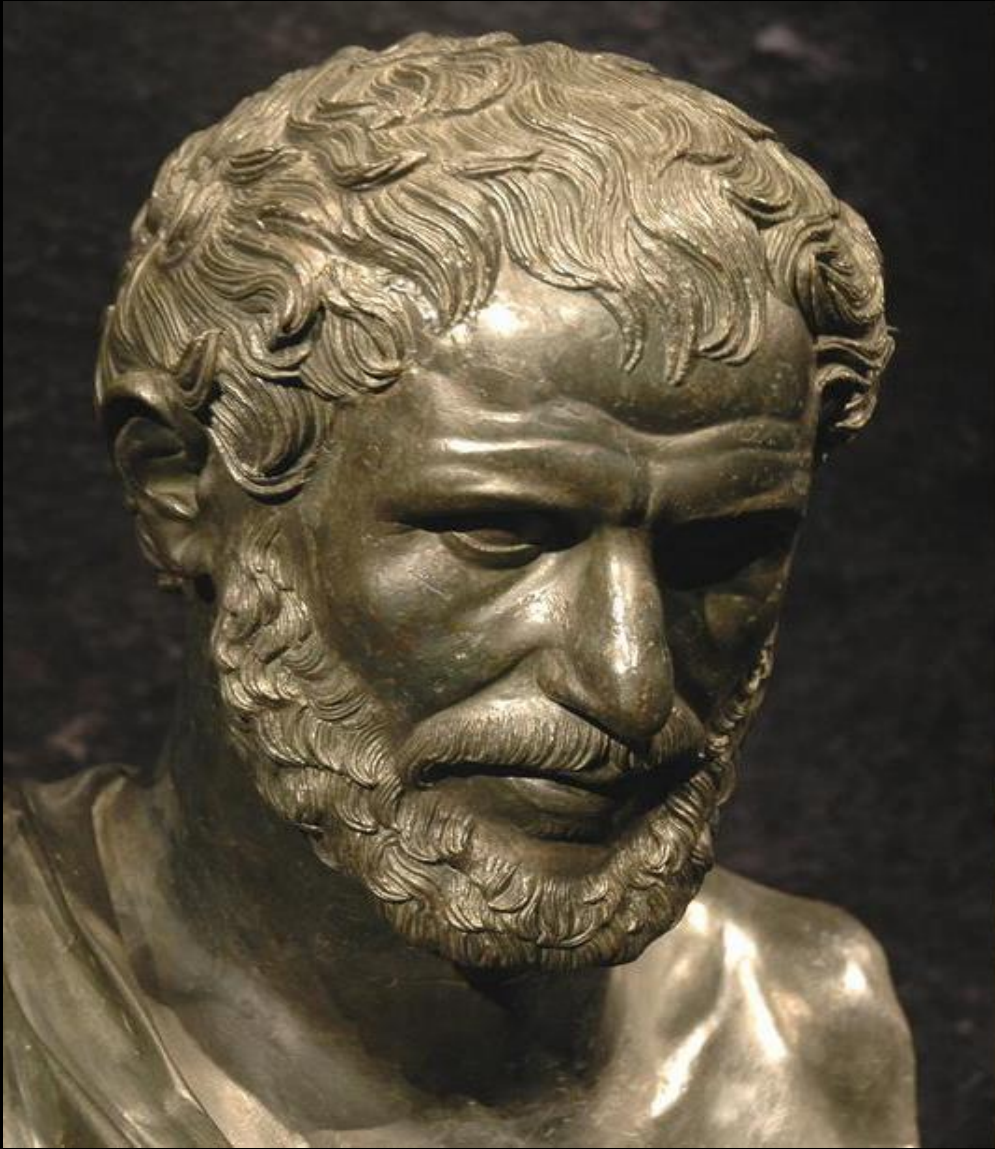
Heraclitus “de duistere”

- Aforismen
- Paradoxen
- Dialectiek
- Complexio
Oppositorum
- Metaforen
- Individualisme
- Non-conformist

Friedrich Nietzsche, *Ecce Homo. Wie man wird, was man ist.*

Hfst. 4, *Die Geburt der Tragödie*, § 3

Vóór mij bestond de transpositie van het Dionysische naar een filosofische pathos niet: de tragische wijsheid was afwezig — Ik heb tevergeefs gezocht naar tekenen ervan bij zelfs de grote Griekse filosofen, zij die leefden in de twee eeuwen voor Socrates. Ik had wel nog wat twijfels bij Heraclitus: in zijn aanwezigheid voel ik mij warmer en gelukkiger dan om het even waar anders (in dessen Nähe überhaupt mir wärmer, mir wohler zu Muthe wird als irgendwo sonst.) **Het affirmeren van het veranderen en het vernietigen** (Die Bejahung des Vergehens und Vernichtens): het belangrijkste in een Dionysische filosofie, **het ja-zeggen (Jasagen) aan tegenstelling en oorlog, het worden en zelfs het radicale verwerpen van het begrip “Zijn”** — daarin moet ik in elk geval onder alles wat vroeger gedacht is datgene herkennen dat het dichtste bij mij staat. De leer van de “Eeuwige Wederkeer,” van de onvoorwaardelijke en oneindige kringloop van alle dingen — de leer van Zarathustra — kan misschien bij nader inzicht ook door Heraclitus uitgesproken zijn. In elk geval heeft de Stoa, die al haar centrale gedachten aan Heraclitus ontleend heeft, hiervan sporen getoond.

Heraclitus “de duistere”

- Aforismen
- Paradoxen
- Dialectiek
- Complexio
Oppositorum
- Metaforen
- Individualisme
- Non-conformist

Goddelijk orakel – logos = Logos

- De vorst, van wie het orakel in Delphi is, legt niet uit of verbergt niet maar geeft tekens.
- DK 93, vert. H. De Ley
- Werk in tempel van Artemis neergelegd
- Platgebrand door x, damnatio memoriae

Jean-Paul Sartre

“Érostrate” in *Le Mur*

- Herostratos
- Eeuwige roem zoeken door wereldwonder in brand te steken
- Kwade, destructie als existentiële keuze
- Doodstraf en *damnatio memoriae*
- niet nageleefd door historicus Theopompus

Introspectie – zelf-studie

- Ik bevroeg mijzelf.
- Edizèsamèn emeouton
 - DK 101
- Werkwoord voor bevragen orakels

Fernando Pessoa (1888-1935)

Fernando Pessoa
Het boek der
rusteloosheid

privé-domain

- Ik bevroeg mijzelf en ik heb mijzelf niet gevonden.
- Ignaas Devisch
- Geciteerd als typisch “modern”
- Echo Heraclitus ?

Micro-Macro-kosmos

- De grenzen der ziel zal je al gaande niet kunnen vinden, ook al reis je langs iedere weg: zo diep is de logos die ze bezit. DK 45
- Cfr. Aurelius Augustinus (354-430 OT)
- Confessiones, “eerste introspectie”
- Menselijke Geest en Geheugen // eindeloze zalen van oneindig paleis

“Modern” individualisme zich afzetten tegen autoriteiten

- Homerus verdient stokslagen, DK 42
- Polymathia veelweterij ≠ inzicht (noos) 40
- Pythagoras, filosoof, wiskundige
- Hesiodus, *Theogonie*, Leerdicht landbouw
- Xenophanes, kritiek anthropomorfisme
- Hecataeus, eerste historicus ...
- Allemaal nul verstand *also sprach Heraklit*

-
- Horend zonder begrip (voor de samenhang) gelijken zij op doven: wat gezegd wordt, betuigt hen dat ze, hoewel aanwezig, toch afwezig zijn.
 - DK 34

Elitarisme / Misanthrop ? Melancholicus ?

- Een is er mij velen waard als hij de beste is
- DK 49
- Alle Efeziërs moesten zich verhangen want zij hebben Hermodorus veroordeeld
- Zwijnen verkiezen slijk boven helder water
- De wijste mens is een aap vergeleken met een god in wijsheid en schoonheid e.a. 83

Heracitus de wenende filosoof Democritus de lachende filosoof

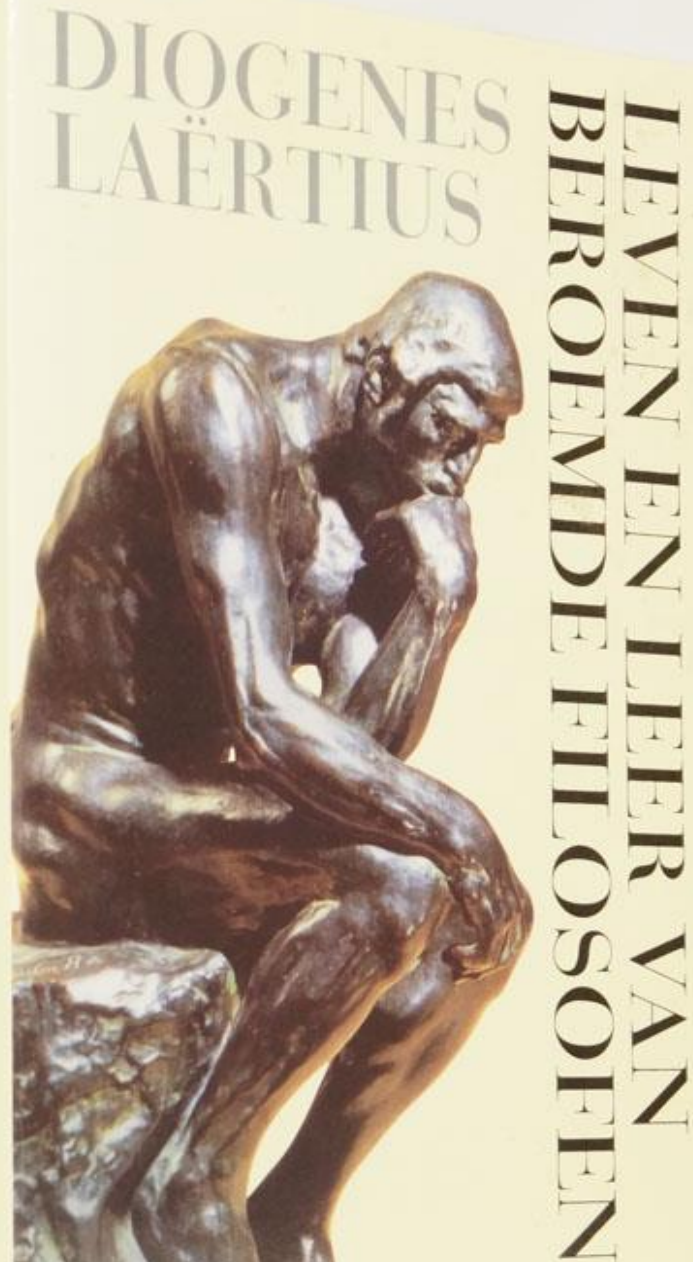

Seneca, *De ira* II, 10
aut ridenda omnia aut flenda sunt

3de eeuw OT

- “biografische” verzinsels over misanthropie
- In bergen gaan leven op gras
- In mest gestorven
- Opgegeten honden

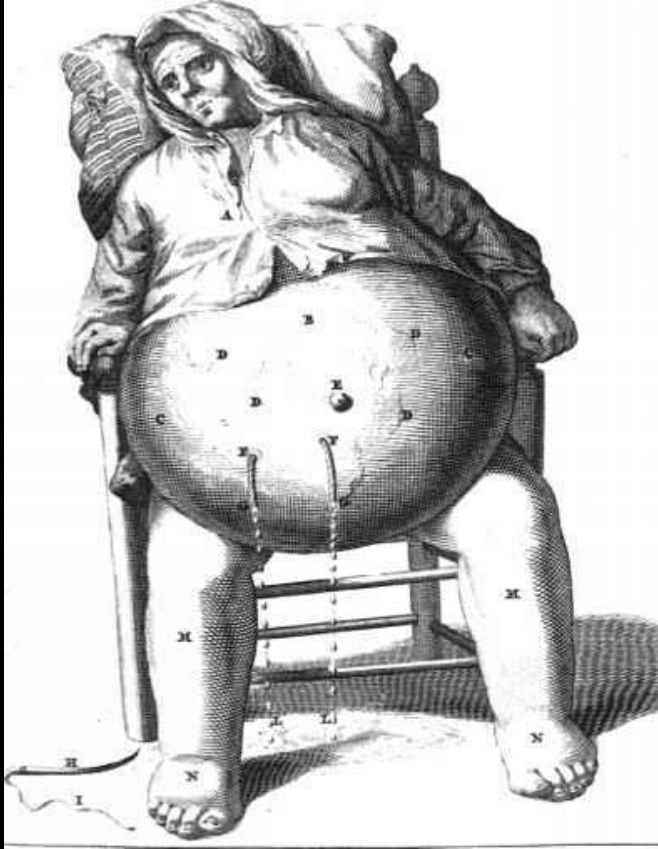
DIOGENES LAËRTIUS LEEVEN EN
LEEF VAN BEROEMDE FILOSOFEN

A

AMBO OLYMPUS

www.isis-books.nl

Panta rhei: Heraclitus zou aan waterzucht gestorven zijn

- Frederik Dekker
- *Exercitationes Practicae Circa Mendendi Methodum.*
- Leyden, 1694

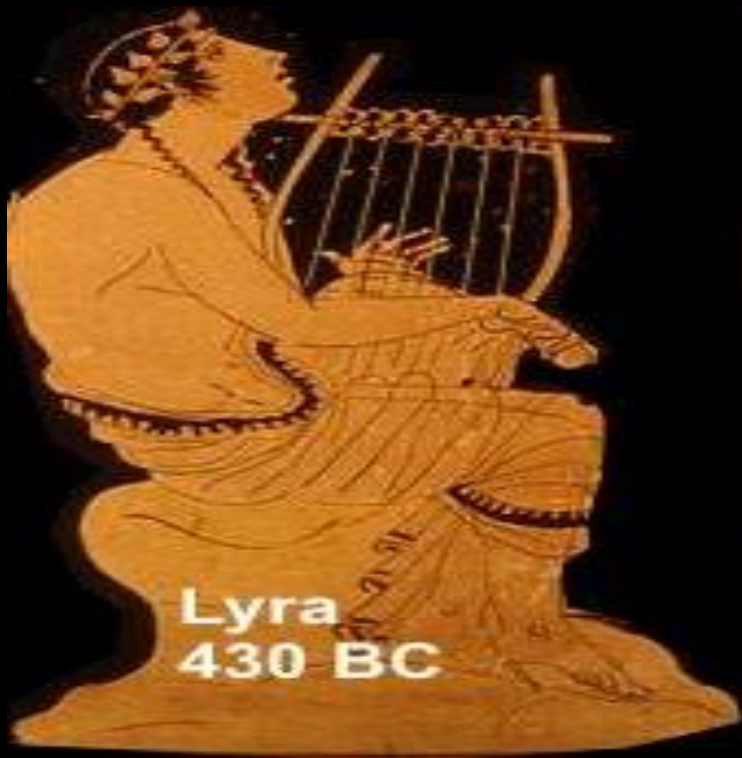
Zijn logos weerspiegelt DE Logos

- Niet mij, maar de logos horend, is het wijs ermee in te stemmen, dat alles één is.
- DK 50
- Mens kan door introspectie, door denken de structuur (“logos”) van de wereld kennen
- Tegenstellingen zijn schijn: eenheid

Eenheid van tegengestelden

- “Het strijdige samenspannend” en “uit wat in tweespalt is de schoonste harmonie” en “alles wordt geboren door strijd” DK 8
- Zij begrijpen niet hoe het, in tweespalt, met zichzelf samenspant: een opgespannen verbinding (*harmonia*) zoals van boog en lier.
- DK 51
- Hetzelfde: leven en gestorven, wat waakt en wat slaapt, jong en oud; deze zijn omslaand gene en gene zijn omslaand deze. DK 88

Harmonie instrument en muziek

DK 48 De naam van de boog ($\beta\acute{\iota}\acute{o}\varsigma$, $bi\acute{o}s$) is leven ($\beta\acute{\iota}\acute{o}\varsigma$, $b\acute{\iota}\acute{o}s$), maar zijn werk is dood.

Polemos Pantoon Patèr DK53
Oorlog is de vader van alles / allen

DK 80

- Weten moet men, dat de oorlog gemeenschappelijk (*xynon*) is, en dat strijd (*eris*) recht (*dikè*) is, en dat alles ontstaat volgens strijd (*eris*) en behoren.
- B. Russel: Heraclitus eerste fascist

Perspectivisme: subject-zijde Object-zijde: alles in alles

- Zee is het zuiverste en het meest bedorven water: voor vissen is het drinkbaar en heilzaam, maar voor de mensen is het ondrinkbaar en dodelijk. DK 61
- Als er geen zon was, zou het, wat de andere sterren betreft, nacht zijn. DK 99

Vuur element en transformator

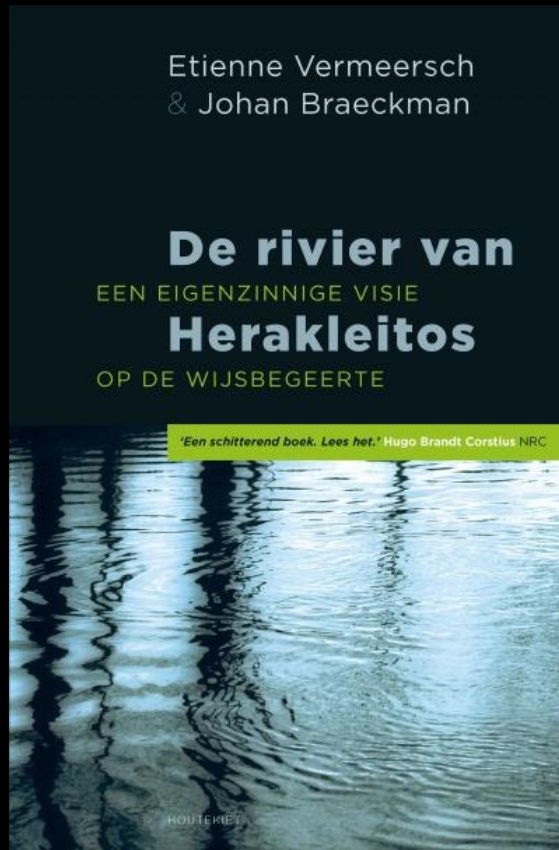
- Alle (dingen) zijn een gelijke ruil voor vuur, en vuur voor alle (dingen), zoals waren (een gelijke ruil zijn) voor goud, en goud voor waren. DK 90
- Element onder elementen: goud als stof
- Archè, universeel ruilmiddel waardoor alles in alles kan omgezet worden
- Wereld fundamenteel metaforisch: Logos
- *Ekpyrosis* – Wereldbrand = interpretatie Stoa

“Panta Rhei” *Cratylus* 402a

Dynamisme-Vitalisme

- Op degenen die in dezelfde rivieren treden, stromen voortdurend andere waters toe: ook zielen dampen op uit de vochten. DK 12
- Het is niet mogelijk om tweemaal in dezelfde rivier te stappen... hij verspreidt en voert samen... hij komt naderbij en gaat weg. DK 91

Verandering en structuur

- Rivier bekendste
- Water niet archè
- Vuur is archè
- Alles is vuur
- Alles verandert
- Toch eenheid

Vuur meest “onrustige”, actieve,
destructieve & creatieve element

Orde – Chaos / Ratio – Irrationele

- De schoonste ordening (*kosmos*) is (niet meer dan) 'n hoop veegsel dat lukraak is uitgestort. DK 124
- *(Voor wie profeteert Herakleitos de Ephesiër? Voor 's nachts in vervoering ronddolenden, magiërs, Bakchen, maenaden, mysten: hen bedreigt hij met wat na de dood komt, voor hen profeteert hij 'het vuur:.)* De mysteriën die onder de mensen in zwang zijn, worden op een goddeloze manier gevierd. DK 14

- Deze (wereld)ordening, dezelfde voor alle (mensen), werd noch door een der goden noch door een der mensen gemaakt, maar altijd was ze, is ze en zal ze zijn: vuur altijd levend, ontvlammend in maten en uitdovend in maten.
- DK 30
- Wendingen van vuur: eerst zee, en van zee de helft aarde, de helft brander; zee vergiet zich tweevoudig, en wordt gemeten in dezelfde verhouding als gold voordat aarde ontstond.
- DK 31

Eeuwige wederkeer – Groot Jaar

- Begin en eind op de cirkelomtrek zijn gemeenschappelijk. DK 103
- De weg omhoog en omlaag is één en dezelfde. DK 60
- Stoa interpretatie van “ekpyrosis”, cycli van 10.000 jaren eindigen met wereldbrand

Non-lineaire tijd, grillig, speels volgens regels, maar van een spel

- DK 52 *Aioon pais estin paizoon, pesseuoon, paidos basilèiè*
- De levenstijd is een kind, spelend, dammend: het koningschap is aan een kind.
- Dammen, bikkelen, tric-trac,...

Rust en onrust zijn hetzelfde

- al veranderend rust het uit; vermoeidheid is: voor hetzelfde te zwoegen en (door hetzelfde) beheerst te worden. DK 84a
- Ziekte maakt gezondheid aangenaam en goed, honger verzadiging, vermoeidheid rust. DK 111

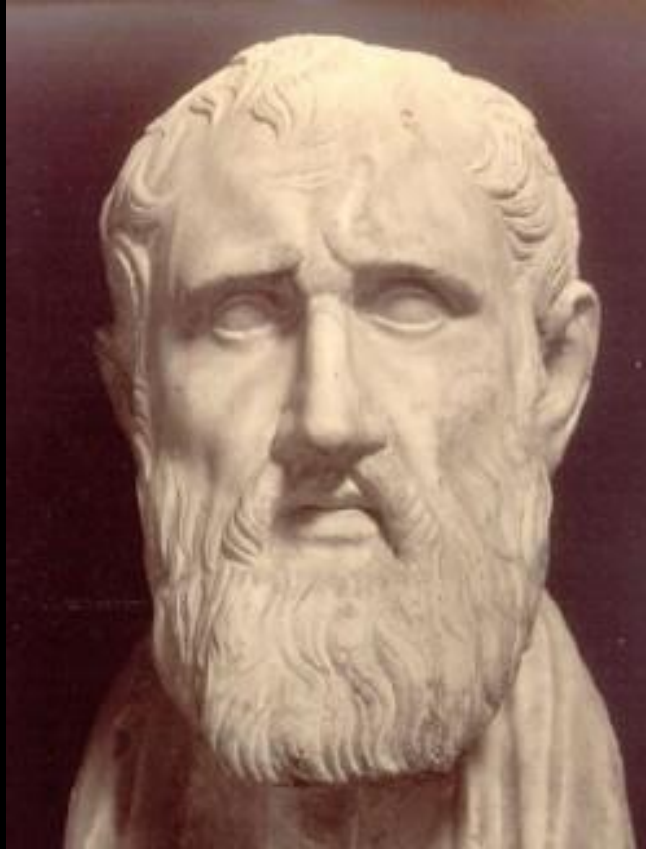
Politieke onrust ?

- Te strijden dient het volk ter verdediging van zijn stadswet (*nomoi*), net zo goed als ter verdediging van zijn stadswallen.
- DK 44
- Hoe rijmen met kosmische fragmenten ?

Plato (427-347)

- Spot voor mobilisme van heracliteeërs
- “Diarree-lijders” en “loopneuzen”
- Combinatie “worden” in materiële wereld
- Parmenides onveranderlijk “zijn” voor de wereld van de Ideeën
- *De Staat* : cyclus van bestuursvormen
- Doel: stabiliteit door indoctrinatie

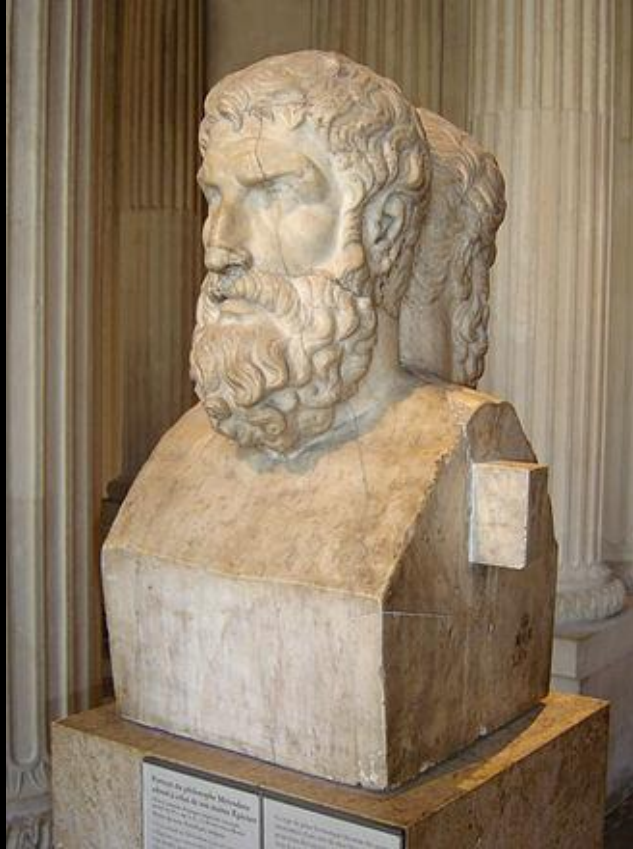
Zeno van Citium (ca. 332-264) & de Stoa

- Vuur Pantheïsme
- Ekpyrosis
- Eeuwige Wederkeer
- Theodicee
- Apatheia

Epicurus (ca. 340-270)

Brief aan Menoikeus over Ethiek

- Ataraxia
- Onverstoorbbaarheid
- Logos Wetenschap
- Tegen “Winterstorm van de ziel”

